

İletişim Dili Olarak Vazgeçilmez Bir Değer: Fasih Arapça*

An Essential Value as a Communication Language: Standard Arabic

Hüseyin YAZICI¹

* Konu ile ilgili olarak tarafımdan 23 yıl önce "Mahalli Lehçelerin Yazı Dili Yerine Kullanılma Teşebbüsleri" adlı bir makale yayınlamıştı. (Bk. İlmî Araştırmalar 2, İstanbul 1996, s.160-174).

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Hüseyin YAZICI (Prof. Dr.),
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E-posta: hyazici@fsm.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2480-2572

Başvuru/Submitted: 05.11.2019
Revizyon Talebi/Revision Requested:
06.12.2019
Son Revizyon/Last Revision Received:
15.12.2019
Kabul/Accepted: 15.12.2019

Atıf/Citation: Yazıcı, Hüseyin. "İletişim Dili Olarak Vazgeçilmez Bir Değer: Fasih Arapça." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 35 (2019), 43-58.
<https://doi.org/10.26650/jos.2019.010>

öz

Bugün 7 milyar nüfuslu dünyamızda yaklaşık 7000 dil konuşulmaktadır. Bu konuşulan diller arasında yer alan Arapça dördüncü sıradadır. Dünya üzerinde ana dili olarak en çok konuşulan dil Çince'dir. Yaklaşık 1.390.000 kişi bu dili kullanmaktadır. Çinceyi aynı kökten gelen Urduca ve Hintçe izlemektedir. Bu dilleri de 588 milyon kişi konuşmaktadır. Bugün iletişim, bilim, ticaret, diplomasi vs. dili olarak bilinen İngilizce, 527 milyon konuşanı ile üçüncü sırada yer almaktadır. Dördüncü sırada yer alan Arapça, 467 milyon kişinin dilidir. 389 milyonluk konuşan kitlesi ile beşinci sırada İspanyolca bulunmaktadır. Ülke sayısı bakımından İngilizce 101 ülke ile birinci sırada Arapça ise 60 ülke ile ikinci sıradadır. Standart Arapça veya lehçeler üstü Arapça olarak tarif ettiğimiz ve bugün konuşma dilinde çok fazla yer almayan fasih Arapça, geçmişten bugüne pek çok saldırı ile karşı karşıya kalmış ve özellikle XIX. asırdan itibaren hem içeriden hem de dışarıdan farklı hedeflerle zayıflatılmaya hatta tabiri caizse lağvedilmeğe çalışılmıştır. Fasih dilin bir iletişim dili olarak muhafazasının ehemmiyeti, pek çok ilmi şahsiyet tarafından anlaşılması ve desteklenmesine rağmen çabaların bu konuda istenilen düzeyde olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu makalede; tarihi süreç içinde bir iletişim dili olarak fasih Arapçanın karşılaştığı zorluklar ile ilmi, fikri ve sanatsal hareketleri birleştirmedeki rolü, geçmişin engin edebi zenginliklerine açılan tek kapı olduğu, konuşma Arapçası (luğatü'l-âmme, luğatü'l-avâm; avam dili) olarak kullanılan lehçelerin tüm bunlara vesile olamayacağı ve sonuç olarak fasih Arapçanın iletişim dili olarak önemi farklı açılardan ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Fasih dil, Arapça, lehçe, konuşma dili

ABSTRACT

Around 7000 languages are spoken in the world, which has a population of 7 billion today. Arabic ranks 4th among these spoken languages. The language that is spoken as a mother tongue the most is Chinese. Around 1,390,000 people speak this language. Chinese is followed by Indian and Urdu, coming from the same root. These languages are spoken by 588 million people. English, known as the language of communication, science, trade, diplomacy etc. today ranks 3rd with 527 million speakers. Arabic, which ranks 4th, is the language of 467 million people. Spanish ranks 5th with 389 million speakers. In terms of countries, English ranks first with 101 countries, whereas Arabic ranks second

with 60 countries. Fasih Arabic, which we describe as Arabic or supra -dialects and is not very popular in the language of speech today, has faced many attacks from the past to the present and Fasih Arabic language has been weakened in all respects, especially since the 19th century. Although Fasih Arabic is understood and supported by many scientific figures, it is difficult to say that the efforts are at the desired level and so it is important to preserve Fasih Arabic as a communication language. In this article, the difficulties that Fasih Arabic faced and its role in unifying scientific, intellectual and artistic movements will be discussed. It is the only door to the literary riches of the past. Dialects used as Speech Arabic cannot contribute to all of this. Consequently, the importance of fasih Arabic as a communication language will also be discussed from different perspectives.

Keywords: Standart Language, Arabic, Dialect, Colloquial Language

EXTENDED ABSTRACT

In this article, firstly a brief history of literary Arabic is described. Regarding this, the dialects that have arisen from it are given, and the entry of foreign words and structures into literary Arabic after h. 150 are also mentioned. The matter of how the notion of "ammi" emerged through a historical process is studied in the article. In addition, the mission undertaken by literary Arabic in the context of being a communication language is discussed. The periods where the authors faced problems and the precautions taken by the authors for those problems is examined.

Afterwards, we analyzed the attempts of some orientalist at trying to gradually weaken and wipe out literary Arabic, which is the common language of millions of people from various nations in the twentieth century. It is also mentioned that literary Arabic has a limited communication area, is a dead language, and is breaking all connections between Muslims, thus putting them in a more difficult position today. Some scientists have stated that literary Arabic is rich enough to meet everything, both scientifically and commercially, and even it has an artistic competence. The reasons why this communication language has survived for centuries are described, and some points are made on why they are insufficient, even though some efforts on making this language more effective in Arabic countries are being made. Thus, we examined a complex problem, which has perhaps not been noticed by anyone so far. Moreover, the problem about the sense of defeat against the West is discussed. This has led some people who describe themselves as Arab intellectuals to think that literary Arabic is the cause of failure at all stages of education. Also, the reason for the lack of creativity of Arabs recently was associated with this high level of language. In the article, some appropriate responses were given to these unusual claims.

In conclusion, since the necessity is valuable and we need the language, the language is a very very valuable entity. Also the most important requirement of being a nation is to unite together with the same language. Nations who lose and extinguish their language are doomed to extinction. In retrospect, many examples of this can be seen. As the easiest way to destroy a nation is to destroy their language, the dangers to be encountered when literary Arabic is destroyed as a communication language are expressed in this study.

Giriş

Sami diller ailesine mensup olan Arap dili¹ dünyanın en eski dillerinden birisidir. Bu gruptan gelen diller arasında Sami ailesine en yakın dil Arapçadır. Sami diller, aslında batı² ve doğu³ olmak üzere iki büyük kola ayrılmaktadır. Bugün Güney Arapçanın en eski şekil ve lehçelerini bazı kitabelerde (aşağı yukarı m.ö.VIII-m.s.VI) görüyoruz. Yine bugün mevcut olan bazı lehçeler de bu eski lehçelerin bir devamı gibidir. el-Arabiyye olarak tanımladığımız klâsik Arapça ve klâsik Arapçanın bağlı bulunduğu eski ve yeni lehçeler, Kuzey Arapça tâli grubunda toplanır. Arap dili ifade edildiğinde genel olarak klâsik Arapça ve daha geniş anlamıyla da klâsik Arapça ile beraber onun bağlı olduğu veya ona bağlı olan lehçeler manzumesi kastedilir.

Menşei Hicaz bölgesine dayanan Arap dili, zamanla gelişerek kendisinden medeniyetler, lehçeler doğmuştur. Bütün bu lehçeler⁴ de aynı dilden çıkmış, insanların coğrafi şartlar ve diğer bazı nedenlerden dolayı farklı yerlere göç etmeleri veya birbirlerinden ayrılmaları sonucunda sayısız lehçeler türemiş; ancak bunlar birçok kelimedede farklılıklar gösterse de bazı noktalarda müşterek kalmıştır. Doğal olarak lehçeler coğrafi açıdan ve zaman bakımından birbirlerinden uzaklaştıkça farklılıklar da çoğalmıştır. Zamanla bu lehçeler kazandıkları özelliklerle de yapılarını oluşturmuştur.

Fasih Arapça ya da Kur'an dili olarak tanımladığımız Kuzey Arapçası, Yemen medeniyeti ile bu medeniyete ait Sebe ve Himyerî dillerinin yok olmasının ardından Arap yarımadasına hâkimiyet kurmuş ve hızla bedevileşen Yemen kabileleri arasında yayılmıştır.⁵

Bu arada lehçelerin çeşitliliğine rağmen, karşımıza çıkan ortak edebi dil pek çok ilmi tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu ortak dilin bir lehçeyi yansıtmıyorsa yansıtmadığı, tüm lehçelerin bir sonucu mu yoksa belirli lehçeleri mi içerisine almış olduğu hususu tartışılmış ve bu problemli soruya çok farklı cevaplar getirilmiştir.⁶

1 Konu ile ilgili olarak bk. Abdülfettâh el-Mısıri, *Kutûf luğaviyye*, Beyrut, Dâr İbn Kesîr, 1987, s. 28-37; Mazhar Mu'in, *Hâdiru'l-luğati'l-arabiyye*, Lahor, Mektebetu'l-ilmîyye, 2008, s.19-52; Nihad M. Çetin, *Arap Edebiyatı*, DİA, C. III, s. 282-286.

2 Fenike, Nabatî ve İbrânic dillerini içine alan Ken'ânî diller ve Arâmî dilinin yer aldığı kuzeybatı grubu ile eski ve yeni lehçeleriyle Habeşçe, güney ve kuzeybatı Arapçasının teşkil ettiği güneybatı Sâmi diller grubudur.

3 Bâbil ve Asur dillerinin bağlı olduğu Akadca.

4 Dâvûd Sellûm, *Dirâsetü'l-lehecâti'l-arabiyyeti'l-kadîme*, Beyrut, Âlemu'l-kutub, 1986, s. 9 ve dv.

5 *Aynı yer.*

6 Sevide Alan-Doç. Dr. İsmail Güler, 'Kureş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi', T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.XVI, Sayı: 2, 2007, s. 331-332.

Aslında Arap toplumu⁷ h.150 (m. 768) yılına kadar diğer dillerin etkisinden uzak bir dil olan fasih Arapçayı konuşuyordu. Ancak h.150 senesi bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren yabancı kelimeler ve gramer hataları hızla artmış ve yayılmıştır. Doğal olarak bu durum, dil üzerindeki etkisini hemen göstermeye başlamıştır. İslâm'ın yayılması ve fetihlerin artmasının doğal bir neticesi olarak Arap toplumunun diğer milletlerle iç içe yaşamaya başlaması ister istemez dilde de bir karışıklığın meydana gelmesini hızlandırmıştır. Artık hem dil hem de gelenek ve görenek ile kültür hızla değişmeye yüz tutmuştur. Tüm bu etkiler sonucunda pek çok yabancı kelime ve terkip, fasih Arapça ile yan yana görülmüştür.

H. IV. asırda edebi dile de sirayet eden halkın konuştuğu dilin dil kaideleri oluşmuş, kaleme alınan bazı eserlerde ammî Arapçanın kurallarına boyun eğen bazı şair ve yazarların izinden gidildiği görülmüştür. Yabancı kelimeler dilde yaygınlaşınca şair ve yazarlar doğal olarak bunları eserlerinde kullanmaya başlamıştır.⁸

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ammice kelimesinin üzerinde biraz durmak gerekir.⁹ Ammice diye tarif edilen dil, insanlar arasında yaygın olan, daha çok mütedavil olan dil demektir. Fasih addedilen kabileler incelendiğinde hem günlük konuşmalarında hem de eserlerinde fasih dili kullandıkları görülüyor. Bugünkü gibi ammî ve fasih Arapça diye iki dilleri yoktu. Fasih olmayan kabileler, yani dilleri fasih kabul edilmeyen kabileler de tek dil konuşuyor ve yazıyordu. Ancak Nezîr Muhammed Mektebî, bu düşünceye karşı çıkararak her dönemde konuşma ve yazı dili olarak iki dilin bulunduğunu söylemektedir.¹⁰ Yine ona göre fasih dil, Cahiliye döneminde kabilelerin kullanmış olduğu diller arasında yer alıyordu. Ancak en yaygın olması hasebiyle kabilelerin çoğu bu dili konuşuyordu. Bu dilin yani fasih dilin dini bir kimlikle desteklenmesi, ona en önemli lehçe özelliğini kazandırmış oldu.

Nezîr Muhammed Mektebî'ye göre aslında bugün de halkın konuşma dili olarak kullandığı ammî Arapça, İslâm'ın gelişinden sonra değil, bilakis Fasih Arapçadan doğmuştur.¹¹ Ona göre Cahiliye döneminden bize ulaşan manzum ve mensur eserler, ammicenin olmadığına delil olamaz; öncekilerden bize ulaşan bu lehçeler ve kural dışı dil kullanımları da ammicenin fasihten önceki varlığını göstermektedir.

7 Nezîr Muhammed Mektebî, *el-Fushâ fi muvâceheti't-tahaddiyât*, Beyrut, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1991, s. 93 ve dv.

8 Aynı yer.

9 a.e., s.267-272.

10 a.e., s.268.

11 Mektebî, *a.g.e.*, s. 267.

Asırlar boyu bir iletişim dili olarak çok önemli bir misyon yüklenmiş olan fasih Arapça-ya karşı başlatılan mücadele aslında çok eski dönemlere kadar inmektedir.¹² Özellikle Arap dilinin gramerini yazanlara karşı takınılan olumsuz tavır hep gündemde tutulmuştur.¹³

Klasik dönemde de bu tehlikenin farkına varılarak bazı tedbirler alınmıştır. Çok erken bir dönemde böyle bir tehlikenin farkına varılması aslında dönemin âlimlerinin ilmi açıdan donanımlı olduklarının bir göstergesidir. Nitekim mezkûr dönemin dil âlimlerinden el-Kisâî'nin (ö. 189h) *Mâ telhanu fîhi'l-âmmе* adlı eseri ile Ebû Ubeyde'nin (ö.209h.) *Lahnü'l-âmmе*'si dil hataları konusunda kaleme alınan en önemli kaynaklardan addedilmektedir.

Son dönemde de tehlikeyi dikkate alarak *el-Fushâ ve nazariyyetü'l-fikri'l-âmmî* (Riyad 1986) adlı bir eser yayımlayan Merzûk b. Sanîtan b. Tonbâk, bu durumu bilimsel bir çerçevede incelemiş, bu çalışmayla bize göre ammî dili savunanlara yeterli bir cevap vermiş ve ammî Arapça savunucularının ortaya koymuş olduğu tüm gerekçeleri bilimsel bir şekilde çürütmüştür.

H. III. asırda kitabet, şiir sanatı, bir taraftan zirvesine ulaşırken öte taraftan dildeki yabancı kelimelerde büyük bir artış gözlemlenmiş, özellikle H. IV. asırda, yabancı kelimeler, edebi dile de girmiş ve ammî Arapçanın bazı kaideleri oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁴ Öyle ki bazı şair ve edipler, bu tip kelime ve terimlere özellikle yer vermeyi tercih etmişlerdir. Öte yandan IV. asır gibi erken bir dönemde bazı talebelerin, hocalarına ammî Arapça ile eser yazma yönünde baskı yapmaları; daha da vahimi, fesahatini muhafazaya çalışan kişilerle alay etmeleri, meselenin çok ciddi boyutlara vardığını göstermektedir.¹⁵

Bilindiği gibi Arap edebiyatında şiir panayırı çok önemli yer tutar. Arap tarihinde Dûmetü'l-cendel, Ukâz, Sıhr, Suhâr, Ummân, Hecer, Aden Ebyen, el-Muşakkar, Hadremet, Zulmecâz, Mecenne vs. gibi adlarla yer etmiş olan bu panayır adeta bir edebi kongre niteliği taşıyordu. Ayrıca Ukaz panayırı, İslamiyetten önce bir nevi ilimler akademisi olarak addediliyordu.¹⁶ Burada farklı lehçeleri konuşan şairler bir araya geliyor; ancak şiirlerini ortak ve hâkim lehçe olan Kureyş dili ile inşâ ediyorlardı.¹⁷ Bu panayırlarda birleştirici unsur görevini Kureyş lehçesi görüyordu.

12 Ahmed Abdülgafûr Attâr, *Kadâyâ ve müşkilât lügaviyye*, Mekke, y.y., 1990, s. 36-38, 39-41, 42-44, 45-47.

13 Mektebî, *a.g.e.*, s.194 ve dv.

14 Yazıcı, *a.g.m.*, s. 162.

15 *Aynı yer.*

16 Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı -1 Cahiliye Dönemi*, Ankara, Fenomen Yayınları, 2009, s. 75-82.

17 Demirayak, *a.g.e.*, s. 75

Bir iletişim dili olan fasih Arapçanın adeta lağvedilerek ammî Arapçanın her açıdan onun yerine kullanılma talepleri özellikle XX. asırda, Batılı oryantalistler tarafından yakın takibe alınmış bir konudur.¹⁸ Bazı müsteşriklerin bu husustaki çağrılarına ilk cevap Mısır ve Suriye’den gelmişti. Arapların önce dil ve edebiyatlarını inceleyen bazı müsteşrikler, bu iki unsurun din ve İslam kültürü ile olan bağına özel bir ilgi göstermiştir. Bir-denbire ortaya “*Fasih Arapça halkın edebi ve kültürel ihtiyaçlarına cevap veremiyor*” diye bir fikir atıldı. Bu fikirlerini halkı inandırabilmek ve onları yanlarına çekebilmek için lehçeleri, iletişim dili olan fasih Arapçaya alternatif olarak göstermeye başladılar.

Tüm bu girişimlerin arkasında yatan tek bir neden bulunmaktadır. O da hem Arap ülkelerini hem de genel olarak İslam dünyası ile Arap dünyası arasında bir iletişim dili olarak ortak bir dil olma özelliğini asırlar boyu muhafaza eden fasih Arapçanın aşamalı olarak zayıflatılıp ölü dil haline getirilmesi ve bunun neticesinde de o dönem zaten zor durumda olan Müslümanların aralarındaki tüm bağların koparılarak bugün olduğu gibi daha da zor duruma sokulmasıdır.

Oysa bugün Müslümanlar arasında bir iletişim dili olarak son derece önemli bir yeri olan Arapça, hem ilmî hem ekonomik hem teknolojik hem de iş dünyasında her şeyi karşılayabilecek zenginlikte bir dildir.¹⁹

Bu konu ile ilgili olarak Hamd el-Kubeysî’nin şu sözünü aktarmakta yarar vardır:²⁰

*“Bugün çağdaşlarımız arasında fasih Arapçayı sanat ve bilim alanında kullanırken bir sorun yaşadığını söyleyene rastlasak da, aslında bu durum, fasih Arapçanın eksikliği veya yetersizliğinden dolayı değil, tam aksine o kişinin kendisinden; eğitiminden kaynaklanmaktadır. Çünkü kendisi, asıl dilinin yörüngesinden, metodundan uzaklaşarak hataların ve anlaşılma zorluklarının labirentlerine yönelmiştir.”*²¹ Hamd el-Kubeysî haklı olarak önemli bir konuya temas etmiştir. Aslında bu düşüncenin arkasına sığınanlar, zorluklarla karşılaşınca adeta kalemi kırmışlardır. Oysa bir ilim adamımızın da dediği gibi²² maharet kalemi kırmakta değil duyguyu ifade etmektedir.

18 Kârim es-Seyyid Ğânim, *el-Luġatü’l-arabiyye ve’s-sahvetü’l-ilmiyyetü’l-hadîse*, Kahire 1990, s. 25-35; ayrıca bk. Ömer Lütfî el-Âlim, *el-Müsteşrikûn ve’l-Kur’ân*, Malta, Islamic World Studies Centre Yayınları, 1991, s. 15-46.

19 Attâr, *a.g.e.*, s. 48-50.

20 Ğânim, *a.g.e.*, s. 28.

21 *a.e.*, s. 28.

22 Bk. Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002, s. 184.

Yusuf İzzüddîn de “Kişiliklerini kaybetmiş, düşünceleri sarsılmış, milli duyguları ölmüş bazı şahsiyetler, fasih Arapçanın modern bilimde, sanatlarda gün geçtikçe artan icat, keşif ve fikri nazariyeler için vazeden yeni batılı istilahları karşılayamayacağını iddia ederek Araplaştırmanın karşısına dikilmişlerdir. Çünkü bu zihniyet, fasih Arapçanın tarihi seyrini incelememiş, geçmişte bütün istilahları, görüşleri karşılayan, tıp, mühendislik, felsefe, astronomi ve benzeri ilim dallarındaki en hassas noktaları ve en küçük şeyleri vasfeden terimlerini araştırmamışlardır,” demektedir.²³

İsa en-Nâûri, Abdülvehhâb Âmir gibi pek çok şahsiyet Fasih Arapçanın her alanda yeterliliğini ikna edici deliller ortaya koyarak dile getirmişlerdir.²⁴

Bugün 22 kadar Arap ülkesi bulunmaktadır. Bunların dışında pek çok İslam ülkesinde de Arapça bir iletişim dili olarak son derece önemli bir yer işgal etmektedir. Farklı lehçelerin varlığına rağmen Arap ülkelerinde resmi dil Arapçadır.

İşin en ilginç yanı aşağıda da ele alacağımız gibi aydın diye nitelenen bazı Arap yazarlar, Arap dilini daha doğrusu Kur’an dilini yerden yere vururken bazı müsteşrikler, Arap dili yani Kur’an dilinin ne kadar ehemmiyetli bir dil olduğu konusunu iştiaikle dile getirmeleridir.

Tüm bu saldırılara rağmen, iletişim dili olarak fasih Arapça asırlar boyu canlı ve ayakta kalmıştır. Ayakta kalmasının nedenleri arasında aşağıdaki maddeler sayılabilir:²⁵

1-Fasih Arapçanın doğa ile münasebeti son derece güçlüdür. 2- Fasih Arapçanın toplumla sağlam bir iletişim gücü vardır. 3- En önemlisi de fasih Arapça, Kur’ân’ın dilidir. 4- Fasih Arapçada açıklık, kolaylık, esneklik ve gelişme özelliği vardır. 5- Fasih Arapçanın tertibi oldukça yüksektir. 6- Fasih Arapçada ihtisâr (kısaltma, sadeleştirme, basitleştirme) ve îcâz (az sözle çok şey anlatma) özellikleri bulunmaktadır. 7- Fasih Arapçada dilin gelişmesini sağlayacak vasıtalar oldukça zengindir. 8- Fasih Arapçanın kulağa hoş gelen müzikal bir doğası vardır.

Burada dikkatimizi çeken ve üzerinde mutlaka durulması gereken bir mesele de Araplar hem kendi soydaşları hem de diğer dünya Müslümanları arasında bir iletişim dili görevini üstlenen fasih Arapçaya gerekli özeni göstermezken hemen hemen tüm İ-

23 Ğânim, a.g.e., s. 28.

24 a.e., s. 29-30.

25 Ğânim, a.g.e., s. 39-54.

lam dünyasında bu dile samimi ve yoğun bir ilginin gösterilmesidir. Arapların bu ihtimamı göstermemelerinin arkasında pek çok sebep sayılabilir.

Bu hassas durum, aslında hükümetlerin bir millî politikası haline gelmesiyle çözülebilir. Bu kutsal dilin sosyal hayatta daha fazla yer alabilmesi konusunda bazı faaliyetler olmakla birlikte bunlar yeterli değildir. Fasih Arapçanın bir iletişim dili olarak daha etkin ve daha işlevsel hale getirilmesi bütün eğitim ve öğretim kademelerinde sadece kitabî değil şifahî olarak da kullanılmasının zorunlu hale getirilmesiyle mümkündür.

Arapçanın beynelmil bir dil olmasına ve en önemlisi de pek çok alanda güçlü bir iletişim vazifesi görmesine rağmen Arap ülkeleri tarafından hak ettiği ilgiyi görmemesi burada da ifade edildiği gibi yüzeysel olarak ele alınması gerçekten düşündürücüdür. Bize göre bunun arkasında -pek çok itirazın geleceğini bilmemize rağmen- bir kompleks meselesi de yatmaktadır. Bu konuda iki önemli tespitimiz bulunmaktadır:

Öncelikle kompleks meselesine açıklık getirelim. Dünyaca ünlü Avusturyalı psikiyatrist Alfred Adler'in buluşu olan "aşağılık kompleksi", kişinin kendisini başkalarından daha değersiz, yetersiz, beceriksiz hissetmesine neden olan karmaşaya verilen isimdir. Kişiler kendilerini sürekli hem başkalarına hem de kendilerine ispat etme çabası içindedirler. Kendinde olduğunu düşündüğü yetersizliği telafi etmek için olağanüstü çaba harcar. Bunun en büyük sebebi çocukluk çağında geçirilen dönemle alakalıdır. Çocukluk çağında kendini yetersiz bulma eğiliminde olan bir kişi, bu eğilimini örtbas etmek için aşağılık kompleksini devreye sokmuştur.

Bütün Arap ülkelerinde anaokulundan başlayarak verilen eğitimin fasih Arapçanın tarih boyunca üstlendiği hassas görevin önemini idrak edecek gençliği yetiştireceği kanısında değiliz. Çünkü öğrencinin yetiştirilmesi gibi pek çok görevleri olan öğretmen, yine gençleri üniversite sonrasındaki hayata hazır hale getirmekle yükümlü akademisyen ve birçok alanda önemli konumdaki kişiler dahi bu iletişim dilini konuşmamaktadır. Tabii ki arada az da olsa konuşanlar çıkacaktır. Bu da "istisnalar kaideyi bozamaz", deyimi çerçevesi içinde değerlendirilmelidir. Siz Arapça konuşmaya çalışsanız da size İngilizce cevap vermekte ısrar eden sayısız Arap gençle karşılaşsınız. Özellikle ilk ve orta eğitimde gençliğe iftihar edecekleri bir dile sahip oldukları konusunda bilinçlendirme yapılsaydı, o zaman konuşmakta zorlansa da fasih dile değer veren, onu kıymetli bulan, onu eşsiz gören bir gençlikle karşılaşsınız. Maalesef bugün fasih Arapçayı çağın gerisinde gören

sayısız insanla karşılaşabilirsiniz. Bu durum, sağlıklı bir eğitimin sonucudur. Buna müstemleke psikolojisi ya da mağlubiyet psikolojisinin sonucudur da diyebiliriz. Ahmet Maraşlı'nın 1987 (Temmuz) tarihli yazısı konuyu daha da anlaşılır hale getirmektedir.²⁶

18. asırdan itibaren, İslâm'ın Batı ile ilişkisi tersine döner. Çünkü “fetih şuuru” özellikle yönetici kesimlerde yerini “mağlubiyet psikolojisi”ne terk eder. Mümtaz Turhan, mağlubiyet psikolojisi ile Müslüman toplumu Batı karşısında kültürel etkilenmeden koruyan “ruhi mukavemet”in ve “psikolojik set”lerin sarsıldığını, hatta “kısmen çöktüğünü” belirtir. Sarsılan ve çöken, gerçekte, Engelhardt'ın Tanzimat eserinde belirttiği gibi, “Fatih millet” gururudur. Diğer bir ifadeyle “Fetih şuuru”dur. Batı'nın maddeten güçlenmesi ile bizim manevi çözülmüşümüz arasında sanki çok sıkı ilişkiler vardır. Batı'nın maddi iktidarı, bizde, Batı ile ilişkili kesimleri öylesine derinden etkilemiştir çünkü. İki asırlık tarihimiz, Batı'nın bu maddi iktidarına duyulan özlem ve onun bedelini ödemekle geçer. Sanki Batı, işveli ve nazlı bir ahu, bizse onun peşindeki sünepe âşık gibiyizdir. İki asırdır Batı bize, formül üzerine formül üretir. Biz de önce “Batıyı yakalamak” sonra “Batılılaşmak” sonra da “Batı ile bütünleşmek” şeklinde klişeleştirdiğimiz hedefler peşinde, bu işveli “kâfir”e ulaşmaya çalışır, ne çare ulaşamayız.” Bu yazıdan hareketle Arap dünyasına şöyle bir bakacak olursak, göreceğimiz manzara hiç de iç açıcı değildir. İki asırdır Batı, İslam dünyası için formül üzerine formül üretmiştir. İletişim dili fasih Arapçanın ölü dil haline getirilerek ammi dilin iletişim, ilim vs. dili haline gelmesinin proje üreticileri, ifade edildiği gibi Batılılardır. Nitekim bu teşebbüslerin çok azı aşağıda belirtilecektir.

Sömürge dillerinden olan İngilizce, Fransızca veya bir başka Avrupa dili müstemleke psikolojisi veya mağlubiyet psikolojisinin bir sonucu olarak bazılarının hem kişiliklerini hem de düşünce dünyalarını değiştirmiştir. Maalesef Batı'nın İslam dünyasında bıraktığı izlerden birisi de kendilerini küçük gören bir gençlik ve Batı'ya hayranlıkla bakan gözlerdir. “*Avrupalı seçkinler, yerlilerden seçkin bir tabaka oluşturma işini üstlendiler. Umut vaat eden gençleri seçtiler; kızgın demirle onları Batı kültürünün ilkeleleriyle dağladılar; ağızlarını tumturaklı, parlak sözcüklerle tıkadılar. Anavatanda kısa bir süre kaldıktan sonra tümüyle değişmiş olarak ülkelerine yolladılar.*” sözü²⁷ ne kadar da anlamlıdır. Batılıların Doğululardan doğuştan farklı oldukları düşüncesi maalesef dile de sirayet etmiştir. Bu kompleks sorununun arkasında başkaca nedenler de yatmaktadır. Ancak bunları burada sayacak değiliz.

26 <https://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d017s020m1> (22.08.2019).

27 <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019)

Bir diğer neden de Fasih Arapçayı konuşanın hafife alınması hatta bu kutsal dilin basit görülmesidir. P. Sarter'in “*Avrupa, ağzından insan sözcüğünü düşürmemiş; fakat bir yandan da rastladığı her yerde, kendi sokaklarının her köşesinde, dünyanın her yerinde insanı katletmiştir,*” sözü²⁸ bize göre son derece önemsenmesi gereken bir sözdür. Aslında sadece insanı değil, Arap dünyasında olduğu gibi milletlerin dillerini katletmiştir. Arap dünyasında şöyle bir geziye çıkarsanız, sizin fasih Arapçanızı hafife alacak, önemsemeyecek hatta küçümseyecek, anlamadığı için yerine göre tebessüm edecek pek çok insanla karşı karşıya kalabilirsiniz. Bunun tam zıddı olarak da sizin fasih dili konuşmanızdan iftihar edecek insanlar da az da olsa vardır.

2018 yılında Larmatten Yayınları arasında Fransa’da *l’arabe, Lanque du monde* (Paris) adlı bir kitap çıktı. Kısacası Arapçaya ilgi gösteriyor, Arapçayı yüceltiyor ve Arapçayı birleştirici bir dil, yani iletişim dili olarak görüyor. Bugün Arapların dilleri konusunda oldukça ihmalkâr ve hatta kusurlu olduklarını söylememizde hiçbir beis görmüyoruz. Yukarıda da belirtmiştik: Az da olsa bazı müsteşrikler özellikle fasih Arapçanın mucizevi gücünden, ifade kabiliyetinden, zenginliğinden ve ister teknolojik ister başka alanlarda olsun her alanı kapsayabilecek terimsel zenginliğinden bahsederken maalesef kendilerini aydın diye tarif eden bazı Araplar, bu dili adeta bir ölü dil olarak göstermekten mutluluk duyacak kadar sevinç içinde olmuşlardır. Tabi ki bu bakış bir bilimsel bakış açısı değil sadece kendilerini tatminden başka bir şey değildir.

Tartışmasız bir şekilde önemli bir iletişim dili olarak karşımıza çıkan bu dil farklı niyetlerle ve farklı açılardan hak etmediği saldırılara uğramış ve maalesef bu saldırılarda belli bir düzeyde istenilen elde edilmiştir.²⁹ Zaman zaman klasik edebiyatın zorluğu ileri sürülerek, zaman zaman ortak dilin parçalanması amacıyla mahalli lehçeler teşvik edilerek, zaman zaman mesnetsiz modernist düşünceler ortaya atılarak, zaman zaman da bu dilin yetersiz olduğu söylenerek farklı biçimlerde kendini gösteren bu hareketin arkasında iyi niyet aramak herhalde saflıktan da öte bir anlam taşımamalıdır.

Hatta bu alanda o kadar ileri gidilmiştir ki Arapların tarih boyunca karşılaştıkları yenilgilerinin sebeplerinden birinin de fasih Arapça olduğunu söylemişlerdir.³⁰ Yine Arapların geri kalış nedenleri arasında ilk, orta, lise ve üniversitede fasih dilin kullanılmasını görenler de olmuştur. Bir diğer görüş de Latin harflerini kabul etmeden Arap dünyasının bilimsel açıdan asla kalkınamayacağı doğrultusundadır.

28 <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019).

29 <http://www.saaaid.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).

30 <http://www.saaaid.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).

Bütün bu ve benzeri iddialar karşısında çare olarak ortaya konan safsata diye niteleyeceğimiz girişimlerden birkaçı şudur:

1. Bütün okul aşamalarında lehçelerle eğitim yapılsın
2. Tüm bilimsel çalışmalar lehçelerle olsun.
3. Tüm eserler lehçelerle yazılsın.

Şimdi bu ve buna benzer düşüncelerin savunucularının ilham kaynaklarından birkaçını yazalım:

1892 senesinde müsteşrik William Wilcoks (1852-1932) Kahire Özbekiye kulübünde “*Şimdi Mısırlılarda neden yaratma gücü yoktur*” adlı bir konferans vermiştir.³¹ Bunun cevabını da “*bunun sebebi dilde geri kalmışlıktır*” diyerek yanıtlamıştır. Bize göre son dönemde başlayan tabiri caizse bu savaş, bu noktadan başlamıştır. Bu zat, bu konferansta Mısırlıların İngilizler gibi kendilerine bölgesel/yerel bir dil edinmeleri halinde mutlaka gelişecek ve yaratıcı olacaklarını söylemiş, Latinceyi müzelerle hapseden İngilizleri örnek vermiştir. Bu, Kur’an dili ve iletişim fasih Arapçanın da müzelerle hapsedilmesi anlamına geliyordu.

İngiliz Velmour Seldon, 1901 senesinde Latince yazılmasını istediği “Kahire Dili” diye bir dil öneriyordu. Onlara göre fasih Arapçanın ıslah faaliyeti ancak böyle olabilirdi. Ona göre ammî Arapça ile konuşulması ve yazılması halinde dil alanındaki tüm sorunlar çözülecekti.

“Böl, parçala, yut” taktiği Batı’nın en sinsi taktiklerinden birisidir. Nitekim 1798 senesinde Fransızlar Mısırı işgali sırasında Fransa’dan gelen araştırmacılar, Mısır’da konuşma dili ile yazı dilinin farklı olduğunu aynı şekilde Cezayir’de de konuşulan dilin Mısır’dakiyle aynı olmadığını fark ettiler. Ülkelerine döndükten sonra da hemen Paris’teki *Yaşayan Doğu Dilleri Okulu*’nda özellikle Mısır ve Cezayir vs. gibi ülkelerdeki lehçeler üzerinde durmaya başladılar.³² Lehçeler doğal olarak incelenebilir, bunlarla ilgili olarak sayısız bilimsel çalışma yapılabilir. Doğal karşılanamayacak şey yüzlerce asırlık bir kültürün taşıyıcısı olan bir iletişim dilinin adeta lağvedilerek yerine sayısız lehçelerin ikame edilmesidir.

31 Ğânim, a.g.e., s. 25.

32 Mahmud el-Mikdâd, *Târîhu 'd-dirâsâti 'l-arabiyye fi Feransa, Âlemu'l-ma'rife*, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatani li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 167, 1992, s. 41-42.

Mısır'ın tanınmış siyasi simalarından Abdülaziz Fehmi, çiftçi bir aileden gelmektedir.³³ Paris'te bulunduğu sırada Mısır anayasasının ilk taslağını hazırlayan kişidir (1920). Hatta Taha Hüseyin kendisi için “*din ve dil konusunda büyük otorite*” demiştir.³⁴ 1950'li yıllarda Abdülaziz Fehmî (1870-1951) Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kullanılmasını hararetle savunuyordu.³⁵ Bu konuda da bir proje teklifinde bulunmuş ama başarılı olamamıştır.

Harf devrimi yapmanın daha açık bir deyişle Latin harflerine geçiş yapmanın ülkeyi ilmi, edebî, ekonomik vs. çeşitli açılardan kalkındıracağını ayrıca iletişim gibi bir sorunun yaşanmayacağını iddia etmiş olanlar bugün yaşasalardı Japonya'nın Latin harflerine geçiş yapması konusunda ısrar ve baskılara rağmen neden bu geçişi yapmadığının sorusu üzerinde acaba düşünürler miydi? Japon ilim insanı Prof. Takita'nın şu değerlendirmesi meseleyi veciz bir şekilde ortaya koymaktadır:³⁶

“Bizim; Japonların zayıf zamanlarında düşmanlarımız aramıza sızmışlar; kendi bozuk fikirlerini yaymak için durmaksızın milletimiz içine ayrılık tohumu ekmektedir. Her tarafta fitne uyandırmak için çareler aramakta ve her nevi sebeplere teşebbüs etmekte asla ve kat'a tereddüt etmiyorlar; maksatları bizi birbirimizden ayırmak, bu suretle kuvvetimizi azaltmak, nihayet bizim ruhumuza tasallut ederek akıbet bizi kendilerine esir etmekten başka bir şey değildir. Şimdi o bedbinler, bizim 2000 seneden beri kullanmakta olduğumuz yazımıza tasallut etmek istiyorlar İnsanların avam (halk) kısmına karşı birtakım deliller ile bizim hiyerogliflerimizin zor olup okumak yazmak için başka hurufat kabul etmemizi tavsiye ediyorlar.”

Tüm baskılara rağmen harf devrimi yapmayan Japonya, bugün dünyanın üçüncü büyük ekonomisine sahiptir. Dört trilyonluk gayri safi milli hasılasıyla Almanya, Fransa ve İngiltere'nin toplam gayri safi milli hasıllarından daha fazla geliri vardır. İster istemez akla “*Acaba harf devrimi yapılsaydı bugünkü konumuna sahip olacak mıydı?*” sorusu gelmektedir. Mesele başkadır. Mesele Takita'nın da yukarıda dediği gibi “*maksatları bizi birbirimizden ayırmak, bu suretle kuvvetimizi azaltmak, nihayet bizim ruhumuza tasallut ederek akıbet bizi kendilerine esir etmekten başka bir şey değildir.*”

Takita, bu düşüncelerini 1906 senesinde serdetmiştir. Harf devrimine direnen Japonya'nın geldiği noktaya baktığımızda hiyeroglifin (resim yazı) veya diğer tür harflerin

33 a.e., s. 25.

34 <http://www.soutalomma.com/Article/868816/> (22/07/2019) علم-القضاء-العربي-«عبد-العزیز-باشا-فهمی»-أول-من-وضع (22/07/2019).

35 Attâr, a.g.e., s. 51-53.

36 <http://blog.milliyet.com.tr/japon-devlet-adamlari-nasil-kalkindiklarini-anlatiyor--japonlar-neden--harf-devrimi-yapmadilar--2-/Blog/?BlogNo=518870#> (23/07/2019)

terakkiye mâni olamayacağı, terakkinin ancak insanla olabileceği görülecektir. Arap dünyasında Arabî harflerin iletişimden terakkiye kadar her şeye mâni olduğunu ve mutlaka yazı dilinin de değişmesinin gerekliliğini savunan zihniyet, tarihten ne ders alabilmiştir ne de buna asıl karar verenlerin Lübnan’da kapandığı bir manastırda Arapça öğrenip daha sonra da Mısır, Suriye ve Osmanlı İmparatorluğu’nun güneydoğu illerini gezen Constantin-François Volney (1757-1820)³⁷, VIII. yüzyılda Osmanlı ordusunda uzman olarak çalışan bir Macar asıllı Fransız subay ve diplomatı François Baron de Tott gibi Müslümanların mazi ile olan tüm bağlarının koparılmasının elzem olduğunu söyleyenlerin asıl amaçlarını anlayabilmişlerdir. Baron de Tott aralarında yaşadığı kişileri aşağı görme, bazen yalan söyleme ve genel olarak Hristiyan taassubuna kapılma eğilimleri yüzünden verdiği bilgilerin birçoğu inandırıcı olmaktan uzak kalmıştır. Bu sebeple Baron de Tott’un bazı mübalağalı iddiaları, hayal ve yalancılık edebiyatında meşhur olan “Baron Münchhausen’in Serüvenleri” masallarına kaynak olmuştur.³⁸

Baron de Tott, *Mémoires du Baron de Tott sur les turcs et les tartares* (Paris 1785) ve *Considérations sur la guerre de Turcs et de la Russie* (Paris 1788) adlı eserlerinde Avrupa’da Türkler hakkında mevcut olan olumsuz düşünceleri yayma hususunda büyük rol oynamıştır.³⁹

İngiliz William Wilcocks ve Lord Dufferin (1826-1902), fasih Arapçanın adeta ölü bir dil olduğunu anlatmaya çalışırken (1882) maalesef o dönemlerde Arap ülkelerinde eğitim İngilizce veya Fransızcadı; Mısır, Sudan ve Irak’ta İngilizce; Suriye, Tunus, Cezayir ve Fas’ta Fransızca eğitim yapıyordu.

Peki bu eğitimin arkasında ne tür hedefler yatıyordu:

1. Mümkünse Arap alfabesini tamamen Latinceye çevirmek
2. İngilizce ve Fransızca gibi yabancı dillerin Arapçaya tamamen hâkimiyet kurması
3. Avrupa’ya daha çok öğrenci gönderilerek Avrupai dillerin kendi ülkelerinde teşvik edilmesi
4. Fasih Arapçanın öğrenilemeyecek derecede zor bir dil olarak gösterilmesi

37 Fatma Uygur, *Constantin-François Volney’in Seyahatnamesinde Suriye*, **DTCF Dergisi**, C.56, sy.2, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 124-141.

38 Géza Dávid, ‘*Baron de Tott*’, **DİA**, V, s. 84.

39 *Aynı yer*.

Lehçeler desteklendiği ve hâkimiyetlerine teslim olunduğu takdirde ne gibi olumsuzluklara karşılaşılabiriz sorusunun bir karşılığının olması gerekmektedir.

Bunun karşılığı bir oryantalist için endişe nedeni olmayan ayrıca Arap dünyasındaki işbirlikçi diye tanımlayabileceğimiz kişiler için önemsiz addedilen, Arapların bugün pek de iç acıcı olmayan varlıklarının çok daha vahim bir hale gelmesine sebep olacak lehçelere olması gerekenden fazla değer vererek iletişim araçlarının gittikçe daralan bir sahaya hapsedilmesi demektir. Bu da bir anlamda parçalanmışlığı daha da genişletmektedir.⁴⁰

Fasih Arapça dünyanın her tarafına yayılmış olan milyonlarca insanın tanışma ve anlaşma aracıdır. Bu aracı ortadan kaldırırsanız insanın yüzlerce lehçeyi bilmesi gerekmektedir ki bu mümkün değildir.

Arap İslam kültürünü nesilden nesile taşıyan araç fasih Arapçadır. İslam dininin Arapça kaynaklarını asırlarca muhafaza eden ve bu kaynakların diğer toplumlara aktarılmasına aracılık yapan fasih Arapçadır. Bugünkü nesillerin geçmişlerini görecekleri, seyredebilecekleri ve bu geçmişten ibret alabilecekleri tek aynadır. Ve bu dil geçmişe ışık tutan tek araçtır.

Modern çağımızda radyo, televizyon, gazete ve bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarında fasih Arapçanın kullanılmasının teşvik edilmesinin Arapça bilen Müslümanların birbirlerini anlamalarını sağlayacaktır. Bu dilin böylesi araçlarda kullanılmaması durumunda sadece sınırlı sayıda bir kesim birbirini anlayacaktır.

Kitle iletişim araçlarını ayakta tutan dildir. Arap dünyasında da bunun karşılığı konuşma dili olarak da daha geniş bir alana yayılması gereken fasih Arapçadır.

Ammî Arapçanın bir edebiyat veya sanat dili olmasının hiçbir açıdan ele alınacak tarafı yoktur.⁴¹ Öncelikle fasih Arapçayı iletişim, sanat ve edebiyat dili olarak görmek istemeyenler iddialarını savundukları dille yazamamışlardır. Zaman zaman bu konuda bazı çıkışlar olsa da başarısız kalmıştır. Yukarıda da adı geçen William Wilcoks, İncil'i Mısır lehçesine çevirmiştir. Bir mühendis olan adı geçen ne bir Müslüman dostuydu ne de Kur'an aşığıydı. Fasih Arapçanın bir iletişim dili olarak öneminin farkında olan William Wilcoks ile ilgili Selâme Musa'nın *el-Hilâl* dergisinde 1927 senesinde yayımlanmış olduğu bir yazı oldukça dikkat çekicidir:

40 Abdurrazzâk el-Basîr, "Havle müşkilâti'l-âmmiyye", *el-Arabî*, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatanî li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 370, 1989.

41 Attâr, *a.g.e.*, s. 66-69.

*“Sir William Wilcocks, Fasih dilin tamamen terkedilip ammîcenin kullanılmasını istiyor. Bizzat kendisi İncil’i Mısır lehçesine çevirdi ve bunda da başarılı oldu. Mısırlı bu üsluptan hoşlandı ve bunda şehrin kokusunu aldı. Bana göre bu çeviri insanda fasih Arapça ile yapılan çeviriden daha büyük bir etki bıraktı.”*⁴²

Ancak bu çeviri de Mısır’da başarıya ulaşamadı. İşin garibi bu işin en büyük mürevvici Selame Musa da İncil’in fasih Arapça çevirisini tercih ediyordu. Hatta fasih Arapçayı değersizleştirilenler, bütün çalışmalarını yine fasih Arapça ile yapmışlardır. İletişimde onların imdadına değersizleştirmeye çalıştıkları fasih Arapça yetişmiştir.

Mısır Arap edebiyatının önde gelenlerinden Yahya Hakkî, *Hallihâ ale’llah* (Kahire 2002) adlı eserinde adı geçen ziraat ile ilgili şöhretinden bahsettikten sonra *“ilginçtir bu zat ammî Arapçayı savunanlardandı. Ammî Arapça ile iman, Müslüman’ın yemeği ile ilgili olarak kitaplar yayınladı.”* diyerek bir anlamda dünyaca ünlü bir ziraat mühendisinin neden bu alanla ilgilendiğini garipsemektedir.⁴³

Sonuç olarak; ihtiyaç duyulan şey, değerli olduğuna göre dil de değerli fakat çok değerli bir varlıktır. Ulusal beraberliği sağlayan dildir. Daha da önemlisi bir millet olmanın en önemli şartı aynı dilde buluşmaktır. Dilini yok eden, kaybeden milletler silinmeye mahkûmdur. Nitekim böyle de olmuştur. Geçmişe bir bakacak olursak bunun pek çok örneğine tanık olmaktayız. Bir iletişim dili olarak fasih Arapça bozulursa Arap kültürü zedelenmeye başlar, sarsılmaya başlar ve çöker. Arap düşüncesinde, edebiyatında, tüm sanat dallarında yıpranma olur, iletişim vazifesi görece dil ortadan kalkar, var olan da dar bir alanda bu görevi ifa eder. Bu da toprağın erozyona uğraması anlamına gelir. Millet yavaş yavaş dağılır. Kaldı ki bir milleti yok etmenin en kolay yolu bu işe dilden başlamaktır. Batılılar tam da buradan başlamışlardır. Konfüçyüs’e *“Bir milletin yönetimi sana bırakılsaydı ne yapardın?”* diye sorduklarında, Konfüçyüs *“ilk önce o milletin dilini düzeltirdim,”* demiştir.⁴⁴

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

42 a.e.,a s. 66-67.

43 Yahya Hakkî, *Hallihâ ale’llah*, Kahire 2002, s. 38-39.

44 <http://www.mebpersonel.com/dilsiz-bir-egitim-dilsiz-bir-toplum-makale,281.html> (20.09.2019).

Kaynakça/References

- Alan, Sevd – Güler, İsmail; *'Kureyş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi'*, Bursa, **T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XVI, Sayı: 2, 2007, s. 327-341.
- el-Âlim, Ömer Lütfî; **el-Müsteşrikûn ve'l-Kur'ân**, Malta, Islamic World Studies Centre Yayınları, 1991.
- Attâr, Ahmed Abdülğafûr; **Kadâyâ ve müşkilât lüğaviyye**, Mekke, y.y., 1990.
- el-Basîr, Abdurrazzâk; *"Havle müşkilâtî'l-âmmiyye"*, **el-Arabî**, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatanî li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 370, 1989.
- Çetin, Nihad M.; *"Arap Edebiyatı"*, **DİA**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.III, 1991.
- Dâvid, Gêza; *'Baron de Tott'*, **DİA**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.V, 1992, s. 83-84.
- Demirayak, Kenan; **Arap Edebiyatı -1 Cahiliye Dönemi**, Ankara, Fenomen Yayınları, 2009.
- Ğânim, Kârim es-Seyyid; **el-Luğatü'l-arabiyye ve's-sahvetü'l-ilmiiyyetü'l-hadîse**, Kahire, y.y., 1990.
- Hakkı, Yahya; **Hallihâ ale'llah**, Kahire, 2002, s. 38-39.
- Kaplan, Mehmet; **Hikâye Tahlilleri**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002.
- Mektebî, Nezîr Muhammed; **el-Fushâ fi muvâccheti't-tahaddiyât**, Beyrut, Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1991.
- el-Misrî, Abdülfettâh; **Kutûf luğaviyye**, Beyrut, Dâr İbn Kesîr, 1987.
- el-Mikdâd, Mahmud; *Târîhu'd-dirâsâti'l-arabiyye fî Feransa*, **Âlemu'l-ma'rife**, Kuveyt, el-Meclisu'l-vatanî li's-sekâfe ve'l-funûn ve'l-âdâb, sy. 167, 1992.
- Mu'în, Mazhar; **Hâdiru'l-luğatî'l-arabiyye**, Lahor, Mektebetü'l-ilmiiyye, 2008.
- Sellûm, Dâvûd; **Dirâsetü'l-lehecâtî'l-arabiyyetü'l-kadîme**, Beyrut, Âlemu'l-kutub, 1986.
- Uygur, Fatma; *Constantin-François Volney'in Seyahatnamesinde Suriye*, **DTCF Dergisi**, C.56, sy.2, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 124-141.
- Yazıcı, Hüseyin; *Mahalli Lehçelerin Yazı Dili Yerine Kullanılma Teşebbüsleri'*, **İlmi Araştırmalar 2**, İstanbul, İLAM, 1996, s.160-174.

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.mebpersonel.com/dilsiz-bir-egitim-dilsiz-bir-toplum-makale,281.html> (20.09.2019).
- <http://blog.milliyet.com.tr/japon-devlet-adamlari-nasil-kalkindiklarini-anlatiyor--japonlar-neden--harf-devrimi-yapmadilar--2-/Blog/?BlogNo=518870#> (23/07/2019)
- <http://www.soutalomma.com/Article/868816/22/07/2019> (علم-القضاء-العربي-«عيد-العزیز-باشا-فهمي»-أول-من-وضع)
- <https://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d017s020m1> (22.08.2019).
- <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019).
- <http://www.gercekedebiyat.com/haber-detay/-yeryuzunun-lanetlileri-ne-onsoz-jean-paul-sartre/1579> (27.09.2019).
- <http://www.saaidd.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).
- <http://www.saaidd.net/Minute/33.htmnet/Minute/33.htm>. (10.05.2019).